

Livia DUMITRESCU

**COOPERARE JUDICIARĂ ÎN MATERIE PENALĂ
ÎN UNIUNEA EUROPEANĂ**

Livia DUMITRESCU

**COOPERARE JUDICIARĂ
ÎN MATERIE PENALĂ
ÎN UNIUNEA EUROPEANĂ**

Copyright © 2014, **Editura Pro Universitaria**

Toate drepturile asupra prezentei ediții aparțin
Editurii Pro Universitaria

Nicio parte din acest volum nu poate fi copiată fără acordul scris al
Editurii Pro Universitaria

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

DUMITRESCU, LIVIA

Cooperare judiciară în materie penală în

Uniunea Europeană / Livia Dumitrescu. - București :

Pro Universitaria, 2013

Bibliogr.

ISBN 978-606-647-650-8

343(4)

341.217(4) UE

ACKNOWLEDGEMENT: Această lucrare a fost finanțată din contractul POSDRU/89/1.5/S/61968, proiect strategic ID 61968 (2009), cofinanțat din Fondul Social European, prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007 – 2013

CAPITOLUL I. COOPERARE JUDICIARĂ INTERNAȚIONALĂ

Secțiunea 1. Apariția cooperării judiciare internaționale

Conceptul de cooperare judiciară internațională în accepțiunea sa modernă este evident relativ nou, la fel ca și cel de extrădare, așa cum este reglementat în prezent în instrumente juridice bilaterale sau multilaterale internaționale. Cu toate acestea, existența unei cooperări judiciare internaționale este de necontestat încă din evul mediu, însă ea nu îmbrăca formele legale și instituționale din prezent, fiind în esență doar un raport de curtoazie și bună înțelegere între suveranii statelor.

Extrădarea este una din cele mai vechi forme de cooperare internațională, chiar dacă ea a fost, la începuturi, mai mult un gest de curtoazie pe care un suveran îl făcea față de alt suveran, manifestat prin îngăduința pe care o aceștia o arătau altor monarhi permițându-le să-și pedepsească inamicii personali refugiați pe teritoriul altui stat. Existau puține convenții care reglementau extrădarea iar acestea erau negociate și încheiate aproape exclusiv în interesul suveranilor. Monarhul statului solicitat hotăra în mod discreționar dacă acordă sau nu extrădarea. Decizia depindea în mare măsură de natura relațiilor cu statul solicitant, de dorința suveranului de a determina o eventuală decizie pozitivă asupra unei cereri de extrădare formulate de acesta, persoana extrădabilă nefiind luată în calcul decât într-o mică măsură, deoarece acesta era considerat un supus aflat la dispoziția suveranului său¹.

Chiar și în aceste condiții, extrădarea era folosită foarte rar în Evul Mediu, având în vedere izolarea pregnantă a statelor și tradiția existentă în legătură cu dreptul de azil.

Conceptele de “stat” și de “individ” au apărut în sensul în care și astăzi le definim abia după căderea dinastiei Stuart în Anglia și instaurarea monarhiei constituționale și parlamentare, când statul începe să se detașeze de suveran, iar individul devine subiect al statului, iar nu obiect.

Un moment istoric îl reprezintă și Declarația de la Philadelphia din 1776, dar și Declarația Drepturilor Omului și Cetățeanului de la 26 august 1789, adoptată în Franța, instrumente juridice internaționale care au consacrat noi principii în ceea ce privește ființa umană, unul dintre aceste principii fiind acela oamenii se nasc liberi și egali, iar un alt principiu important în procedurile penale era cel potrivit căruia nimeni nu poate fi acuzat, arestat sau deținut, în afara cazurilor determinate prin lege și după formele prescrise de aceasta.

¹ Florin Răzvan Radu, Cooperarea judiciară internațională și europeană în materie penală, Îndrumar pentru practicieni, Wolters Kluwer, 2008, p. 21

Deși evoluția istorică a raporturilor interstatale a urmărit protejarea drepturilor fundamentale ale oamenilor (mai ales în declarațiile revoluțiilor de independență desfășurate la sfârșitul secolului XVIII și ulterior), evoluția rapidă a fenomenelor de infrafracționalitate cu element de extraneitate (săvârșirea de infracțiuni pe teritoriile altor state decât cele ale căror cetățeni erau sau unde domiciliau autorii) a dus la nevoia statelor de a trece și la o luptă comună împotriva acestor fenomene în scopul combaterii, prevenirii sau pedepsirii unor astfel de fapte, mai ales pentru ca acestea să nu aducă atingere bunelor raporturi interstatale. Astfel, la sfârșitul Secolului Luminilor, s-a extins din ce în ce mai mult practica încheierii unor convenții de extrădare bazate pe anumite principii cadru (cooperarea în scopul pedepsirii infractorilor, cu respectarea suveranității de stat dar și a drepturilor fundamentale ale omului).

În secolul al XIX-lea, s-au încheiat din ce în ce mai multe asemenea acorduri. Unul dintre acestea este și Convenția de extrădare dintre România și Marea Britanie, încheiată în anul 1893.

Cele două războaie mondiale au arătat că este absolut necesar ca statele suverane să coopereze între ele, astfel încât au fost create organizațiile internaționale: Organizația Națiunilor Unite, Consiliul Europei, Comunitatea Economică Europeană, etc. iar în acest context, în domeniul extrădării, tratatele bilaterale au fost din ce în ce mai mult înlocuite de cele multilaterale.

Pericolul accentuat determinat de creșterea criminalității transnaționale, necesitatea prevenirii și combaterii acesteia mai eficient într-un cadru organizat a determinat adoptarea unor instrumente regionale și mondiale care să unifice eforturile statelor în stoparea proliferării criminalității transnaționale².

Cooperarea judiciară în materie penală este și un pilon fundamental al Uniunii Europene menit să creeze, chiar și în afara spațiului de libertate, securitate și justiție, contextul unei cunoașteri aprofundate a sistemelor de drept implicate, subliniind încrederea și deschiderea pe care, în baza principiului cooperării loiale și a obligațiilor asumate la nivelul Uniunii Europene, statele trebuie să o acorde unul altuia³.

Secțiunea 2. Formele de cooperare judiciară internațională în materie penală prevăzute în legislația României.

2.1. Forme prevăzute de Codul penal și de Codul de procedură penală⁴

a. Aplicarea legii penale române infracțiunilor săvârșite în străinătate de străini sau apatrizi

Potrivit principiului universalității, legea penală română se aplică și infracțiunilor săvârșite în străinătate, de un cetățean străin sau de o persoană fără cetățenie, care nu domiciliază pe teritoriul țării, dacă fapta este prevăzută ca infracțiune și de legea penală a țării unde a fost săvârșită, iar făptuitorul se află în țară.

² Alexandru Boroș, Ion Rusu, Cooperarea judiciară internațională în materie penală, ed. C.H. Beck, 2008, p. 2

³ Norel Neagu, Cooperare judiciară internațională în materie penală, ed. Universul Juridic, 2012, p. 10

⁴ A se vedea în acest sens Alexandru Boroș, Ion Rusu, op.cit., p. 16

b. Incriminarea în legea penală română a unor fapte periculoase, ca urmare a ratificării unor Convenții internaționale.

Pe fondul intensificării luptei împotriva criminalității, statele lumii au convenit să-și asigure sprijin reciproc și în acest domeniu, în prezent existând numeroase asemenea convenții pentru reprimarea infracțiunilor care lezează sau pun în pericol interesele comune ale statelor și pe care România le-a ratificat ori la care a aderat⁵, introducând în legea penală dispoziții incriminatoire corespunzătoare⁶. În baza acestor instrumente internaționale ratificate de România și în acord cu prevederile acestora, în legislația penală au fost prevăzute sancțiuni penale pentru unele infracțiuni referitoare la: dreptul la viață, interzicerea torturii, a pedepselor sau tratamentelor inumane ori degradante, interzicerea sclaviei și a muncii forțate, inviolabilitatea domiciliului, inviolabilitatea corespondenței, libertatea de întrunire, libertatea de asociere etc.⁷

c. Recunoașterea efectelor hotărârilor judecătorești pronunțate în străinătate. Potrivit prevederilor legale, efectele hotărârilor judecătorești pronunțate în străinătate sunt recunoscute în România, în acord cu legislația internațională în materie.

d. Consacrarea recidivei internaționale. În art. 37 alin. (3) din Codul penal se menționează că la stabilirea stării de recidivă se poate ține seama și de hotărârea de condamnare pronunțată în străinătate, cu condiția ca fapta săvârșită să fie prevăzută și de legea română și hotărârea de condamnare să fie recunoscută.

e. Transmiterea de informații și date, pe baza de reciprocitate. La solicitarea altui stat, statul român, în temeiul reciprocității, poate transmite informații și date, referitoare la antecedentele unor persoane, copii sau extrase de pe hotărârile judecătorești sau orice alte date care interesează acel stat și care pot contribui la lupta împotriva criminalității.

f. Extradarea este și ea menționată în legile cadru ca o formă de bază a cooperării între state în reprimarea fenomenului infracțional⁸.

2.2. Formele de cooperare judiciară internațională în materie penală prevăzute în legea specială nr. 302/2004 republicată⁹ sunt următoarele¹⁰:

- a) extradarea;
- b) predarea în baza unui mandat european de arestare;
- c) transferul de proceduri în materie penală;

⁵ Printre acestea menționăm următoarele: Convenția împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante, adoptată la New York de Adunarea Generală a Națiunilor Unite la 10 decembrie 1984, ratificată de România prin Legea nr. 19/19905, Convenția europeană pentru reprimarea terorismului, adoptată la Strasbourg la 27 ianuarie 1977, ratificată de România prin Legea nr. 19/19975, Convenția pentru reprimarea traficului cu ființe umane și a exploatarea prostituției semenilor, la care România a aderat în 1955 etc.

⁶ a se vedea în acest sens și Al. Boroi, *Drept penal. Partea generală*, Ed. C.H. Beck, București, 2006, p. 19

⁷ A se vedea în acest sens și O. Predescu, *Convenția Europeană a Drepturilor Omului și Dreptul Penal Român*, Ed. Lumina Lex, București, 2006.

⁸ I. Pascu, *Drept Penal. Partea Generală*, Ed. Hamagi, București, 2007, p. 75,

⁹ Legea apărută în M. Of. nr. 594 din 1 iulie 2004 a fost modificată și completată prin Legea 224/2006 (M. Of. nr. 534 din 21 iunie 2006) și O.U.G. nr. 103/2006 privind unele măsuri pentru facilitarea cooperării polițienești internaționale [M. Of. nr. 1019 din 21 decembrie 2006, aprobată prin legea nr. 104/2007 (M. Of. nr. 275 din 25 aprilie 2007)], lege pe care o vom denumi în continuare, „legea specială” sau Legea republicată, dat fiind republicarea ei din 2011 care a stabilit o nouă numerotare

¹⁰ Art. 1 alin. (1) din Legea nr. 302/2004 republicată,

- d) recunoașterea și executarea hotărârilor;
- e) transferul persoanelor condamnate;
- f) asistența judiciară în materie penală;
- g) alte forme de cooperare judiciară internațională în materie penală.

a. Extradarea, cea dintâi modalitate de cooperare între state este, așa cum precizăm una dintre cele mai vechi forme de cooperare între suverani, dovadă a bunei înțelegeri și respectului între ei, prin care aceștia își predau persoane ce urmau a fi judecate sau pedepsite. Evoluția modernă a acestei instituții a urmat cursul firesc al evoluției instituțiilor statului și a procedurilor penale, astfel că reglementarea actuală din legea specială este în armonie cu dispozițiile Convenției privind procedurile simplificate de extradare între statele membre ale Uniunii Europene din 10 martie 1995 și ale Convenției de extradare între statele membre ale Uniunii Europene din 27 septembrie 1996, completate de instrumentele adoptate sub egida Consiliului Europei, respectiv Convenția europeană de extradare din 13 decembrie 1957 și Protocoalele sale adiționale¹¹. În relația dintre statele membre ale Uniunii Europene aceste convenții au fost înlocuite de Decizia Cadru referitoare la mandatul european de arestare, pe care îl vom analiza în mod distinct și pe larg în prezenta lucrare.

Cadrul normativ pe care îl completează legea specială în materia extradării este cel stabilit de prevederile Constituției, ale Codului penal, dar și de dispozițiile din Convențiile internaționale ratificate de România.

b. Predarea în baza unui mandat european de arestare, procedură aplicabilă numai în interiorul Uniunii Europene constă în ducerea la îndeplinire a unui mandat emis de autoritatea judiciară competentă a unui stat membru al Uniunii Europene, respectiv arestarea și predarea către un alt stat membru a unei persoane solicitate în vederea efectuării urmăririi penale, a judecării sau în scopul executării unei pedepse privative de libertate.

c. Transferul de proceduri în materie penală este procedura prin care se poate solicita efectuarea de către un alt stat a unei proceduri penale sau continuarea unei proceduri inițiate de autoritățile judiciare române competente, pentru o faptă care constituie infracțiune conform legii române, cu condiția ca statul solicitat să aibă competența de jurisdicție în cauză, extradarea să nu poată fi solicitată sau să fi fost respinsă.

d. Transferarea persoanelor condamnate în vederea executării pedepsei privative de libertate se poate realiza în conformitate cu normele cuprinse în tratatele internaționale la care România este parte ia în absența acestora, pe bază de reciprocitate. În România, transferul persoanelor condamnate este condiționat de pronunțarea hotărârii de către o instanță competentă, iar actul judiciar străin este acel act judiciar care emană de la o autoritate judiciară străină competentă.

e. Recunoașterea și executarea hotărârilor penale străine. Pentru recunoașterea și executarea de către România a hotărârilor penale și a actelor judiciare care emană de la autoritatea competentă a unui stat străin legea cere, de asemenea îndeplinirea unor condiții

¹¹ F.R. Radu, Legea nr. 302 privind cooperarea judiciară internațională în materie penală - un pas important spre integrarea României în spațiul de libertate, securitate și de justiție al Uniunii Europene, Dreptul nr. 11/2004, p. 59-60

f. Asistența judiciară în materie penală vizează următoarele activități: comisiile rogatorii internaționale, audierile prin videoconferință, înfățișarea în statul solicitant a martorilor, experților și a persoanelor urmărite, notificarea actelor de procedură care se întocmesc ori se depun într-un proces penal, cazierul judiciar, alte forme de asistență judiciară.

După enumerare formelor de cooperare internațională, legea specială cuprinde¹², definiția explicită a unor termeni folosiți în lege pentru a evita interpretările neconforme cu voința legiuitorului. Astfel :

a) stat solicitant - statul care formulează o cerere în domeniile reglementate de prezenta lege;

b) stat solicitat - statul căruia îi este adresată o cerere în domeniile reglementate de prezenta lege;

c) autoritate centrală - acea autoritate astfel desemnată de statul solicitant sau de statul solicitat, în aplicarea dispozițiilor unor convenții internaționale;

d) autoritate judiciară - instanțele judecătorești și parchetele de pe lângă acestea, stabilite potrivit legii române, precum și autoritățile care au această calitate în statul solicitant, conform declarațiilor acestuia din urmă la instrumentele internaționale aplicabile;

e) persoană urmărită - persoana care formează obiectul unui mandat de urmărire internațională;

f) persoană extrădabilă - persoana care formează obiectul unei proceduri de extrădare;

g) extrădat sau persoană extrădată - persoana a cărei extrădare a fost aprobată;

h) extrădare activă - procedura de extrădare în care România are calitatea de stat solicitant;

i) extrădare pasivă - procedura de extrădare în care România are calitatea de stat solicitat;

j) persoana solicitată - persoana care face obiectul unui mandat european de arestare;

k) condamnare - orice pedeapsă sau măsură de siguranță aplicată ca urmare a săvârșirii unei infracțiuni;

l) măsură de siguranță - orice măsură privativă sau restrictivă de libertate care a fost dispusă pentru completarea sau înlocuirea unei pedepse printr-o hotărâre penală;

m) hotărâre - o hotărâre judecătorească prin care se pronunță o condamnare;

n) stat de condamnare - statul în care a fost condamnată persoana care poate fi transferată sau care deja a fost transferată;

o) stat de executare - statul către care condamnatul poate fi transferat sau a fost deja transferat în vederea executării pedepsei sau a măsurii de siguranță aplicate;

p) resortisant al unui stat de condamnare sau de executare - în cazul României, este cetățeanul român;

q) în sensul titlului III din prezenta lege, autoritatea judiciară emitentă - este autoritatea judiciară a unui stat membru al Uniunii Europene, competentă să emită un mandat european de arestare, potrivit legii aceluia stat;

¹² Titlul I, capitolul I, art. 2 din legea specială

r) în sensul titlului III din prezenta lege, autoritatea judiciară de executare - este autoritatea judiciară a unui stat membru al Uniunii Europene, competentă să execute un mandat european de arestare, potrivit legii aceluia stat;

s) în sensul titlului III din prezenta lege, stat membru emitent - este statul membru al Uniunii Europene în care s-a emis un mandat european de arestare;

t) în sensul titlului III din prezenta lege, stat membru de executare - este statul membru al Uniunii Europene căruia îi este adresat un mandat european de arestare;

2.3. Forme de cooperare prevăzute de Legea nr. 39/2003¹³

Potrivit prevederilor actului normativ menționat mai sus, Ministerul Afacerilor Interne, Ministerul Justiției și Ministerul Public cooperează în mod direct și nemijlocit, în condițiile legii și cu respectarea obligațiilor decurgând din instrumentele juridice internaționale la care România este parte, cu instituțiile având atribuții similare din alte state, precum și cu organizațiile internaționale specializate în domeniu¹⁴.

Cooperarea care se organizează în scopul prevenirii și combaterii infracțiunilor transnaționale săvârșite de grupuri infracționale organizate poate îmbrăca următoarele forme:

- asistența judiciară internațională în materie penală;
- extrădarea;
- identificarea, blocarea, sechestrarea și confiscarea produselor și instrumentelor infracțiunii;
- desfășurarea anchetelor comune;
- schimbul de informații;
- asistența tehnică sau de altă natură pentru culegerea și analiza informațiilor;
- formarea personalului de specialitate;
- alte asemenea activități.

Secțiunea a 3-a. Principii generale ale cooperării judiciare internaționale < în materie penală

Statul român a încheiat încă din secolul al XIX-lea convenții bilaterale care au stabilit cadrul legal adecvat cooperării judiciare internaționale. Evoluțiile legislative din România și din toate celelalte state sunt o reflectare a apariției și dezvoltării criminalității transfrontaliere dar și a terorismului, realități care au condus la necesitatea implementării cooperării eficiente.

În scopul contracarării proliferării amenințărilor secolului XXI și pentru consolidarea securității mondiale, statele au procedat la încheierea de convenții, tratate, acorduri etc. menite să armonizeze instrumentele naționale de luptă împotriva criminalității.

¹³ Legea 39/2003 privind prevenirea și combaterea criminalității organizate (M. Of. nr. 50 din 29 ianuarie 2003).

¹⁴ Art. 24 alin. (1) din Legea nr. 39/2003.

Chiar dacă statele au adoptat norme specifice naționale sau regionale în scopul cooperării internaționale, există o serie de principii general valabile stabilite în Constituție, legi interne și convenții sau alte documente bilaterale sau multilaterale internaționale de acest gen. Aceste principii pe care le vom detalia în cele ce urmează sunt:

1. principiul preeminenței dreptului internațional;
2. principiul respectării intereselor fundamentale ale României;
3. principiul reciprocității și curtoaziei internaționale;
4. principiul recunoașterii și încrederii reciproce;
5. principiul legalității;
6. principiul *non bis in idem*;
7. principiul *aut dedere, aut judicare*
8. principiul confidențialității;
9. principiul umanismului;
10. principiul imunității de jurisdicție.

1. Principiul preeminenței dreptului internațional

În legea specială este prevăzut acest principiu¹⁵, precizându-se că prevederile legii se aplică în baza și pentru executarea normelor interesând cooperarea judiciară în materie penală, cuprinse în instrumentele juridice internaționale la care România este parte, pe care le completează în situațiile nereglementate.

De asemenea, este precizat în lege și faptul că se poate examina într-o procedură legală distinctă cooperarea cu un tribunal penal internațional sau o organizație internațională publică, în conformitate cu dispozițiile în materie ale unor instrumente internaționale speciale, cum sunt statutele tribunalelor penale internaționale, prevederile legii speciale putând fi aplicate în mod corespunzător, în completare, dacă este necesar.

2. Principiul respectării intereselor fundamentale ale României

Principiul respectării intereselor fundamentale ale României este menționat în art. 3 din lege intitulat sugestiv „limitele cooperării judiciare”, articol ce dispune asupra realizării cooperării judiciare internaționale în materie penală de către România, numai în limitele protecției intereselor de suveranitate, securitate, ordine publică și a altor interese ale României, definite prin Constituție. Așadar, activitatea de cooperare judiciară nu se va realiza, chiar dacă sunt îndeplinite toate celelalte condiții atunci când în cursul unei activități specifice de cooperare ar putea fi puse în pericol valorile constituționale ale României menționate în Constituție, cu atât mai mult cu cât valori fundamentale, constituționale ale statului de drept cum sunt suveranitatea, securitatea și ordinea publică internă sunt recunoscute ca atare și în alte documente internaționale și aplicate de către toate statele lumii în relațiile lor¹⁶.

3. Principiul reciprocității și curtoaziei internaționale

Acest principiu este menționat în art. 5 din legea specială și prevede posibilitatea realizării unor acte de cooperare de către România cu alte state chiar în lipsa convențiilor internaționale bilaterale sau multilaterale.

Acest principiu vine să acopere eventuala lipsă a unei convenții internaționale în anumite domenii sau neparticiparea la semnarea unor convenții internaționale a unor

¹⁵ Art. 4 din Legea nr. 302/2004 republicată.

¹⁶ Al. Boroi, Ion Rusu, op.cit., p. 19